

ХРИСТИЯНСТВО И ЛИБЕРАЛНА ДЕМОКРАЦИЯ

Проф. Христо П. Тодоров (НБУ)

Демокрацията е по-стара от християнството. Нейните най-ранни исторически проявления са около пет века преди Христа в Древна Гърция. Най-малкото по тази причина няма основание да се твърди, че християнството и демокрацията са необходимо свързани помежду си и взаимно се предполагат. Освен това е очевидно, че те са явления от различен порядък и се определят от различни целеполагания. Демокрацията е политически феномен. Тя е преди всичко форма на държавно устройство, докато християнството е монотеистична религия на откровението, основана върху свещен текст. Първичната функция на демокрацията е да гарантира устойчив и ефективен режим на управление на държавата чрез участие на гражданите. Задачата на християнството от своя страна е да осигури спасение на душите на вярващите.

В модерната епоха либералната демокрация от парламентарно-представителен вид е най-желаната, а междувременно и най-широко разпространената форма на управление на държавата. Нейната главна цел е защитата на правата и свободите на гражданите, които са условие за реализирането на най-важното благо – индивидуалната автономия. Тази цел се постига чрез институциите и процедурите на колективното самоуправление на политическите общности. Имайки предвид посочените разлики между демокрация и християнство, все пак можем да отбележим, че както в идейно, така и в практическо отношение либералната демокрация се е реализирала най-рано и най-пълно в християнския свят. Това подсказва, че оформената под знака на християнството култура предлага условия, които благоприятстват появата, развитието и утвърждаването на либералната демокрация. Става дума за културни условия, възникнали през дълги периоди от време в хода на живота на християнските общности спонтанно, а не по целенасочено управляван начин. Според широко известната теза на германския конституционен юрист Ернст-Волфганг Бьокенфьорде това са условия, които самата светска либерално-демократична държава не е в състояние да гарантира¹. В моето изказване ще се опитам да представя кратко четири такива благоприятстващи условия.

1. Свобода

¹ Ernst-Wolfgang Böckenförde. *Staat, Gesellschaft, Freiheit*. Frankfurt a. M. 1976, S. 60.

Християнската антропология се основава на разбирането, че всеки човек е създаден по образ и подобие на Бога и е носител на свободна воля. Ето защо от християнска гледна точка *свободата* е най-важната характеристика на човека. Тя следва не само да бъде поддържана от реда в обществото, но и да бъде охранявана и насърчавана от цялостната система на политическите институции. Тъкмо това обаче е вътрешно присъщата крайна цел на либералната демокрация. Тя съществува, за да гарантира и поддържа условия за реализация на свободата на *всеки един* човек в равна мяра. Както за християнството, така и за либералната демокрация ценността на свободата на индивидите се корени в неразривно свързаната с нея тяхна способност да носят *отговорност* за решенията и за постъпките си. Отговорността има две взаимно свързани страни. От една страна тя се състои в способността на човека да отговаря за делата си в буквалния смисъл на думата, тоест да дава смислени обяснения и да посочва рационални основания за тях. От друга страна отговорността е готовност да се понесат лично, без да се прехвърлят върху друг негативните за дееца последствия от неговите действия. Политическият ред на либералната демокрация се основава на разбирането, че той е ред на свободни и отговорни хора, които вземат решенията си и действат на разумна основа.

2. Човешко достойнство

Съчетанието на свобода, разумност и отговорност е причината за това в християнския контекст на човека да се отрежда изключително място в цялото на Творението. Изключителният статус на човека се гарантира чрез категорията *достойнство*. Носител на достойнство според християнската етика е *всеки един* човешки индивид, доколкото неговият живот е неповторим и незаменим. Същият този възглед за човека е основополагащ и за либералната демокрация. Категорията *достойнство* има защитен характер. С нея се въвежда цяла поредица от забрани и обвързани с тях задължения. Най-напред, доколкото хората са носители на *достойнство*, са абсолютно забранени посегателствата върху техния живот. Не по-малко забранени са насилствените посегателства върху здравето и телесната неприкосновеност на индивидите. Забранени са също така и всички форми на оскърбление, унижение и дискриминация. Всички тези забрани имат морален характер. В условията на либералната демокрация на тяхна основа се формулират забрани, които залягат в правовия ред.

3. Любав

Според християнската представа за човека всеки един човек е роден по Божието благоволение. Неговият живот е безкористен дар от Бога, който човекът получава единствено по силата на Божията *любов*. Най-важното морално послание на християнството към индивидите е повелята за любов – любов към ближния, любов дори и към врага. Преведена на политическия език на либералната демокрация, тази повеля звучи като изискване за обща базова *добронамереност* в отношенията между хората. И наистина, доколкото е режим, който се основава на сътрудничество и е призван да благоприятства сътрудничеството, демокрацията предполага, че хората по са начало доброжелателно едни към други. Някои говорят дори за „гражданско приятелство“ между тях. Фоновата добронамереност между хората в условията на либерална демокрация включва в себе си и много други неща като уважение към личността на всеки един човек и зачитане на неговите потребности и интереси, търпимост към личностните и груповите различия, усилие за разбиране на чуждото и диалогичност, готовност и способност за мирно разрешаване на конфликти и пр. Според християнската повеля любовта между хората трябва да има активен характер. Християнинът не само трябва да гледа по безкористен и положителен начин на другите хора, но е длъжен и да следва с делата си повелите на своята съвест. Подобен деен характер има и добронамереността, върху която се основават отношенията между хората в условията на либерална демокрация.

4. Справедливост

Християнството приема света като нещо принципно добро, тъй като го смята за сътворен от един всеблаг, всезнаещ и всемогъщ Бог. По силата на безкрайната Божия мъдрост в този свят е установен порядък, непостижим за човешкия ум. Неразделна част от този порядък са и човешките дела. Тъй като хората са същества, на които Бог е дарил свободна воля, на тях той е дал под формата на безусловни заповеди и абсолютни ориентири за действие. Стойността на решенията и действията на хората се определя спрямо една независима от тяхната воля, намерения и интереси обективна мяра. Названието на тази мяра е *справедливост*. Всичко онова, което вършат хората, трябва да е подчинено на справедливостта. Наред с това всичко, което се случва с тях както в земния им живот така и с живота им след смъртта, е проява на справедливостта. Но идеята за справедливостта като обективна мяра на човешките дела е основополагаща

идея и за либералната демокрация. В съвременния си вид демокрацията си поставя за цел да гарантира върховенството на правото в обществения живот. Тя прокламира като свой принцип равенството на гражданите пред закона и със своите институции защитава това равенство. За нея то е благо с най-висока стойност.

В заключение бих искал да повтора главното твърдение на моето изказване: християнството и създадената от него култура не е необходимо условие за съвременната либерална демокрация, то обаче предлага редица важни идеи и светогледни нагласи, които силно благоприятстват нейното пълноценно реализиране.